

ГЛИНА

ВИКТОРИЯ БЕШЛИЙСКА

Да изваеш свят от глина

Романът „Глина“ на Виктория Бешлийска – паралелни прочити

Теодора Величкова-Старчева, магистър Българска филология: Редакторство и коректорство, Втора награда за критика на 42 Национален студентски литературен конкурс „Боян Пенев“, 2021

Всеки, който стои далеч от четенето на художествени текстове и от литературознанието, се счита за познал техните функции, изчерпвайки ги с въпроса: „Какво иска да ни каже авторът с творбата си“. Не основанието за подобно схващане е предмет на настоящия текст, а шансът и желанието да се съпоставят два прочита – на самия автор и на негов читател. Въпреки че Ролан Барт и Умберто Еко биха възроптали срещу подобно начинание, твърдейки, че авторът е най-несигурната инстанция на истината. А Флобер би добавил – авторът трябва да е като Бог, да вае свят (от глина) и да мълчи.

Имам късмета и привилегията да познавам лично авторката на историческия роман „Глина“ - Виктория Бешлийска. С нея ни свързват студентските години. През 2000 г. попаднахме в една и съща (първа) група в специалността „Българска филология“ в Софийския университет. Спомням си добре и мисля, че трябва да бъде споменато, че тя беше приета с отлична оценка от Националната олимпиада по литература. Още тогава комисията беше провидяла в словото ѝ таланта. След завършването през 2005 г. контактът ни се свежда до определението „фейсбук приятели“, което всъщност често означава „далечни познати, проследяващи взаимно живота си и смяната на маските“. Знаех, че Виктория е за кратко колега учител, а после и редактор в едно издателство. Така преди време започнах да следя и нейния блог „По дирите на думите“, където тя грижливо събира и обяснява значението на остарели и забравени думи. Нейните страст и носталгия по остаряващото слово са заразни и блогът бързо печели почитатели, част от които са и източници на информация и вдъхновение. Един ден тя пътува до трънския край и намира себе си. Запленена от глинените експонати в Музея на керамиката в с. Бусинци, Виктория Бешлийска започва да проучва това кътче от България и неговите таланти събуждат нейния. Всичко това има за цел да изясни, че читателят в този текст - Теодора Величкова - познава студентката Виктория, но не познава писателя Виктория Бешлийска и ще чете романа ѝ безпристрастно, без очаквания, без предварителни ключове към дебютния ѝ текст и съпровождащите го интерпретации. От своя страна, на авторката са дадени само въпросите без отговорите на читателката, поместени тук...

Сюжетът

Лентата се завърта назад във времето и спира в XVII в., в трънското село Бусинче (старото име на Бусинци), където знахарката Зевна ражда в една тъмна нощ своята дъщеря Жара и става част от света на хората там, чиято прехрана осигурява преди всичко даденият им свише талант – да ваят предмети от глина. Ключова фигура в романа е Велико, син на местен майстор грънчар. Още в началото Зевна помага на малкия Велико да се излекува от коварна болест. Скоро той преживява трагедия, при която губи и двамата си родители и се налага да расте в друго селце. Мъже грънчари от селото, тръгнали да продават изработените си стоки, стават жертва на османски набези. Тогава уважавани местни хора и майстори се събират и решават да занесат дарове на султана, с които да докажат дарбата си и да се помолят за строг закон, който би осигурил възможността на раята да продава необезпокоявана своите стоки. Тръгват четирима мъже, сред които и двамата, свързани съдбовно със съдбата на Жара – Боя и Велико. При султана, в чуждия свят на големия Стамбул ги спасява в последния напрегнат миг единствено чудната, невиджана дотогава стомна с шест отвора, сътворена от майстора Велико след любовно сливане с Жара. В нея той влага много повече от таланта си, в магичното ѝ тяло внася любовта и вулканичната си емоция. И сякаш не той, а някаква висша сила вдъхва в нея и вгражда духа на любимата Жара, която заличава и скоро умира, едва дочакала завърналите се от пищния дворец на султана мъже. Тази стомна, в която е вградена Жара, спасява занаята на хората, но се превръща в жертвоприношение, което държи читателя сред страниците на книгата дълго след като погледът е погълнал последната дума.

Език и рецепция на романа

Известно и силно controversно наскоро бе събитието „превод“ на Вазовия роман „Под игото“ на съвременен език. В романа „Глина“ съзнателно са втъкани множество остарели, диалектни, чужди думи, които са непознати за по-голямата част от читателите. Присъствието им в романовото пространство е особено силно до дванадесета глава, след което се наблюдава едно „разреждане“ на тяхната употреба. Какво се цели с внасянето им в текста? Какво носят те на романа? Въобще какви послания отправя сюжетът и стилът на това оригинално романово платно спрямо днешния читател? (С такива въпроси започваме нашия разговор с младата авторка Виктория Бешлийска).

Теодора Величкова: Всяка материализирана и излязла на книжния пазар творба има своя крайна точка и тя не се изчерпва с последните думи на последната страница, а със следите, които оставя у читателя. Отговорността и самочувствието на мислещ читател

ме карат да призная, че силно интригуващият сюжет ме задържа и след дванадесета глава в пространството на романа. Беше ми малко трудно да чета текста с речник и признавам, че не запомних повече от две-три думи, а и непознатите думи не допринесоха много за вчувстването ми в епохата. На места дори улавях лек еkleктичен сблъсък между блестящ съвременен повествователен стил и лексикални намеси, извадени от речник на остарелите думи. Сякаш някой беше изтрил от белия лист съвременното название и беше залепил на негово място пожълтяло листче със старата дума в стремежа си да ѝ вдъхне живот. Ако преобладаваха в думите на героите, биха били може би по-смилаеми за четящия, но те са не само в заглавията на главите (което е оригиналното!), а основно в словото на разказвача. Явно и авторката бе усетила интуитивно това пренасищане и непознатите думички се успокоиха и намериха своите естествени места в последвалите страници.

Виктория Бешлийска: Преди всичко „Глина“ е роман, чиято идеална цел е да насочи вниманието на широк кръг читатели към самобитната бусинска керамика като феномен в българския бит и култура. В последното десетилетие тази занаятчийска школа бе почти изцяло забравена, а личното ми впечатление сред кръг от познати хора е, че малко знаеха за нея преди излизането на романа. В творческия процес търсех истинска история, свързана с майсторите от Бусинци, на която да положа сюжета. Избирайки легендата от 17-и век за основа, съвсем естествено стигнах до избора на език, с всички тези архаични думи, навлезли в българския през други езици. Предаването на историята по автентичен начин изискваше максимална достоверност на описваните картини с обичаите на хората от онова време, техния бит, вярвания и традиции, затова и голяма част от думите в романа се отнасят към реалии, които не са присъщи на съвременността.

Отвъд идеята да се постигне пълнокръвие в предаването на историческата епоха, езикът на „Глина“ е подчинен на една по-голяма идеална цел – а именно, да се завърнем към корените на езика, да преоткрием богатството от думи, които имаме, да ги върнем към живот в съвременността, с което да разпространяваме силата и енергията на българския език. Това е част от тригодишната ми работа в блога „По дирите на думите“, където под надслова „Обичам българските думи“ събирам диалектни, остарели, архаични и рядко използвани думи в българския език. Тази моя мисия изразява убеждението ми, че в съвременния свят, подчинен на комуникациите, езикът е най-сигурният начин да се отличим и изразим индивидуалността си. Това може да постигнем чрез излизане извън комфортната зона на масовия клиширан и бърз език, изпълнен с чуждици, налагани от социалните мрежи, и изградим свой собствен стил, разчитащ на богатството и уникалността на родния език.

Теодора Величкова: Всеки автор има свой разпознаваем почерк. Ако си бил негов задълбочен читател и си завладян от текста му, ти би го познал и в други негови творби, дори и те да са в различни жанрове и теми. Кой е авторовият ти подпис, кое е най-силното езиково оръжие на този роман? Признавам, че най-силно ме приковаха вътрешните диалози на героите, силата на епитетите и метафорите. Те издават техните и скрити, и греховни мисли, и съмнения, и колебания. Безспорно обаче най-силното оръжие на художествената реч е сравнението, което уплътнява и образа, и чувството, облича ги в ярка тъкан и дава „дрехата“ им на читателя, за да стъпи чрез материята ѝ в романовия свят и да остане там. Порази ме този талант да се съпостави образ с образ. Всичко в този глинен свят е материализирана страст. Ето само частица от великолепните сравнения:

...Сякаш гложди мислите им като стара, безмилостна ръжда... („Стон“ - втора глава)

...Сякаш спираше времето и разпъваше мига като платно, върху което орелът оставяше рисунък („Ерма“ – трета глава)

Крехка като брястов клон („Връшник“ – единадесета глава)

Като две месечини, обърнати една към друга („Връшник“ – единадесета глава)

...нещо сладостно се свиваше в гърдите на стареца, като че някой с памук бъркаше там („Връшник“ – единадесета глава)

Хорото тръгна лудешки като придошла от топящите се снегове река („Колендро“ – тринадесета глава)

Досуц слънце, чийто лъчи грееха навътре („Колендро“ – тринадесета глава)

Зад големия връх съсна светкавица, дълга и назъбена като шев на рана („Колендро“ – тринадесета глава)

Съдът – той грееше в грънчарната досуц биещо кърваво сърце („Дъх“ – шестнадесета глава)

Само звездите останаха да се пъчат на небосвода като хвърлени на тезгяха жълтици. („Рогач“ – деветнадесета глава)

Виктория Бешлийска: Бих казала, че моят подпис е топлият, звучен, „домашен“ език, който по носталгичен начин напомня разказите и преданията, които сме чували от любими хора, от нашите баби и дядовци. Ритъмът на словото, смятам, че също е разпознаваем – пиша така, както говоря, често се уповавам на разговорни конструкции, не

насилвам езика си. Обратната връзка от читатели, която често получавам, го потвърждава: „Като Ви чета, сякаш близък приятел ми говори.“

Мисля и ми се ще да е така, че „оръжието ми“ - това е добрият баланс между остарелите и забравени думи и езика, на който са ни говорили в детството.

Теодора Величкова: Счита се, че младото поколение днес вече не чете достатъчно, а ако чете, не обича дълги текстове, обемни творби. Като че наистина времето ни вещае смъртта на романа. Сигурно е предразсъдък това, че младите не мислят образно, четат преразкази, фрагментарно и „по диагонал“ и така се и изразяват. Дистанцирани са от миналото, неспособни да усетят духа му, неразбиращи болките, свързани с него, пулсиращи само в настоящето и бъдещето. (Впрочем – нима е чак толкова лошо това?!) Романът „Глина“ ни връща почти три века назад и ако етикетът „нечетящи“, „несъпреживяващи“ се оказва в голяма степен оправдан, има ли шанс този роман да затупти в сърцата на по-младите читатели, или ще докосва само четящите Талев, Йовков, Елин Пелин и Вазов? Творбата взема съществуващи легенди (например за пътуването до Стамбул на бусинци и молбата към султана) и чрез фикцията ги съживява и разгръща. Той не ни предлага разточителни страници, наситени с години и факти, исторически картини и имена, а ни поднася тайнството на легендата и приказката, на магията и магичното от фолклора, които съпътстват живота на човека още от детството. И няма как онези, които са стояли будни нощем под въздействието на приказния свят, да устоят на романа. За посягането към него биха имали значение и други фактори. Един от тях е фактът, че откриваме романа ти по книжарниците с рекламното лого „Книга на месеца“, заявено смело от четящите Талев и Йовков. Тя е и на прага на всяка голяма книжарница с надпис „Препоръчано“. Това я прави забележима и ѝ дава шанс и сред материалното младо поколение, подвластно на въздействието на рекламата. Не на последно място, книжното тяло ни притегля с корицата си - с кехлибарено жълто като жаркото слънце, върху което е изографисана типичната за бусинските творения спирала. Небето не е синьо, а кафяво - като пръстта, от която идваме, и с маслинено зелено, избрано за цвят на земята и свързано с девствената глина. Върху тъмнозелената земя е стъпила женска фигура, оцветена в същия зелен цвят, което е вградената в глинената стомна Жара, дошла от пръстта и завърнала се без време в нея.

Виктория Бешлийска: Силно се надявам да затупти в сърцата на младите. Мисля, че това не е невъзможно, защото според мен едно от основните предимства на романа са неговите герои – те са впечатляващи, характерни, загадъчни и привличащи персонажи, в

които се надявам младите читатели да се влюбят дотолкова, че езикът да не е препъникамък за тях, а напротив – увлечението им да е причина да потърсят значението на старите думи и да обикнат и тях. Затова в една от най-ключовите за романа реплики „С мен ли си, аране?“ използвах стара дума.

Теодора Величкова: Ако мислим през творчеството, може би авторското вселяване е във Велико, който носи вдъхновение, болка и белег, орисан е да обича и да страда и в страданието си да твори. Неговите следи (материалните глина и стомна) спасяват социума и увековечават духа. Материята е превърната в дух. Ако мислим през женското начало, тогава несъмнено горещата Жара, разчупваща стереотипа и примамена от неизвестното, от загадъчното, което идва от Велико. И все пак - чрез присъствието и речта на коя героиня (герой) от романа говори авторката?

Виктория Бешлийска: Говоря чрез всеки от героите си. От Зевна до Вакла – всяка реплика е и моя. Но най-близки като темперамент и душевност може би са ми Зевна и Жара, затова и техните думи в романа ми бяха най-лесни за написване.

Теодора Величкова: Има един основен образ в текста, който има лице, но не е човек. Кой е той? Това е другото име и рожбата на глината - гърнето. Гърнето е навсякъде – в ежедневието им бит, в залька, който слагат в устата си, но най-вече – в чувствата и тайните им. И само докоснатите от Бог могат да повдигат похлупака му.

- *Гледай си в твоето гърне, майсторе, и не бери грижа за чуждите.
Сякаш той отново повдигна похлупака и надникна във врящото в гърдите ѝ гърне.
Боя изтръпна и се вледени – докато бе спал, майсторът бе повдигнал похлупака му.*

Виктория Бешлийска : Бих казала, че това е глината и се надявам и читателите да я виждат като образ – от пръстта до красивите съдове, тя живее и диша във всеки ред на романа, а дяволската стовна е само едно от лицата ѝ.

Теодора Величкова: Защо Жара избира Велико? Жара и Велико идват от близки светове, но са си интересни един на друг. Те имат мисия – тя да е вдъхновение, а той – инструмент в ръцете на висша сила. Тя расте без баща, той губи родителите си също рано. Всеки дефицит се уравновесява във вселената чрез някакъв „излишък“.

Жара е различна от останалите девойки. Тя е жизнена и смела, дръзка и енергична. Когато е привлечена от Велико, се осмелява да премълчи обещанието към овчаря Боя, за да не затвори откренатата врата към сърцето на грънчаря. Това не е типичната свенлива, силно морална българка от XVII век. Това е библейската Ева, нарушаваща нормата.

Велико е орисан с таланта да вае. Дарбата му е силна, но тялото е слабо. И както всеки човек месия, той е изтръгнат от болестта, за да избави от бедата бусинци. Творецът спасява другите, но погубва себе си. Тази енергия усеща и привлича Жара .

Боя, който се бори за сърцето на Жара, също носи другостта. Той се усеща твърде волен и жизнен, непризван за грънчарския занаят, и решава да следва сърцето си – из безкрайните зелени полета на родния край, близо до сърцето на природата. Клетвата на бащата, с която е принуден да се скита, го застига и намира израз в любовта му към Жара. Нейната роля в живота му е само материализацията на словото, на проклятието. От своя страна, и силата на изречената към Зевна анатема тласка Жара към Велико, защото само той може да всели сянката ѝ в стомната си. Не те се избират едни други, а всепоглъщащата сила на думите ги събира:

Тogaвa нещo силно я притегляше надолу, сякаш не кръв, а кална вода потичаше във вените ѝ и тя ставаше неспособна да се отлепи от земята...Сякаш в сърцето ѝ забиваше друго сърце, изваяно от глина...Обладал я бе майсторът със силата си... („Зърно“ – двадесет и трета глава)

Подобна връзка се чете и в избора на Зевна – да отдаде душата и тялото си на слепеца майстор Вангел. Ин и Ян – тя вижда повече от него, той чувства повече от нея. И в нея има част от неговата сетивност, и в него – част от нейните лечебна топлина и омайваща страст. И с образ от романа, втъкан в народна мъдрост: „Търкулнало се гърнето и си намерило похлупака.“

Виктория Бешлийска: Велико притежава тайнствена сила – това е силата на великия майстор, която е колкото боговдъхновена, толкова и дяволска. Именно тази загадъчност привлича героинята. Нещата, които не разбираме докрай, ни притеглят по особен начин, защото искаме да ги разгадаем, да ги разнищим и разчепкаме отвътре. Така и Жара се чувства необяснимо привлечена от него. Освен това Велико е майстор, който работи с една от основните стихии – земята. Това му дава изключителна сила: осезаема, отявлена, като самото земно притегляне. (Аз лично съм изпитвала подобно физическо въздействие от страна на майстора грънчар, който донякъде е прототип на образа на Велико.) Неслучайно е и това, че когато стои пред нея, Жара се чувства погълната от

особеното лъчение, което идва от слънчевия му сплит. Неговата лична енергия, дължаща се на занаята, знанието и натрупания опит, е несравнима с тази на „хлапето“ Боя.

Теодора Величкова: Кой герой от „Глина“ би имал място и в роман със съвременен сюжет? Все пак мисля, че носител на модерни възгледи е Зевна. Тази „знаялица“ знае много за живота. Тя не просто познава действието на природните блага върху човека, но умее да усеща невидимото за очите, да чете знаците. Тя е нарушителка на патриархалната норма и на законите на религията – отдава се на порива на плътта преди венчило, бяга с дете под сърцето си, има смелост да го изгледа сама и да изрече следните думи, когато разбира за любовния „грех“ на дъщеря си: „ Но какъв грех е това, Велико?“ , а после и „Бог е бил свидетел, че е била с теб по собствена воля“.

„За нея самата любов никога не бе грешна. Когато нещо тегли душите една към друга и от това те се възвисяват, то не може да е лошо. Човекът е най-добър, когато има някой до себе си да му подсказва кое е хубаво, кое – лошо...Ала тя знаеше колко крехка е човешката душа и колко силен водач е тялото, затова не можеше да съди, когато хората се допираха, срещнати от искрата, която ги тласкаше един към друг. Та нали в това бе силата на любовта: да събира разлъчените от слънцето лъчи, да ги води в огнището, от което се ражда животът. Затова, вместо да ги упреква, щеше да ги благослови.“ („Паст“)

Виктория Бешлийска: Всички герои имат място и днес най-вече заради своята душевност. Нищо от чувствата, мислите, колебанията и страданията им не е чуждо на нашата съвременност. Особено съвременна е несбъдналата се любов между Зария и Свила, както и неговата горест в края на романа, че трябва от планината да се върне в дом, където огънят не го топли.

Теодора Величкова: Кое е лицето на поробителя (владетеля) в романа? От една страна, това е познатият от възрожденските текстове жесток човек, за когото животът на раята няма стойност и чието око е свикнало да определя като изкуство само вещите от пищната многоцветност на двореца. Той няма сетива за съвършената простота на бусинската керамика, ала тя успява да го омагьоса.

От друга страна, неговият образ носи по-дълбоки послания. Той е заточен през целия си живот в пищния затвор – двореца. Около него Стамбул (топосът символ на чуждостта, но чужд и за владетеля му) тупти в ежедневието на милионите, а неговият свят

е един безкрайно повтарящ се ден, който го прави неспособен да познава съдбите на единиците и чужд на всякаква емпатия. Поробените българи в Бусинче са много по-свободни и по-мощни от властимащия. Тяхната мощ е в изкуството и в сетивността им.

Виктория Бешлийска: Поробителят в голяма степен е отсъстващ. За него се говори като за заплаха – реална, но далечна от селото. Единствената персонификация е в образа на Сюлейман Втори и пак смятам, че сблъсъкът между главните герои и поробителя не е типичен. Той не минава през познатия исторически контекст и дори остава извън „очакваното“ в рамките на конкретния сюжет. В този смисъл, ако приемем, че султанът в „Глина“ е персонифицираният образ на поробителя, то бих казала, че лицето му е строго индивидуално, запомнящо се с характерната си лудост и капризност, нехаещо за политиката в световния ѝ план, а по-скоро търсещо да защити правото си на собствено място под слънцето.

Теодора Величкова: В романовата живопис има преобладаващи цветове. Кои са те и кой е с най-знаково присъствие? Ако трябва да бъдат определени със съществителни имена, кои биха били те за всеки основен романов цвят? Кои са техните словесни съответствия? Жълто – огън, слънце, любов. Зелено – млада природа, волност, вяра. Червено – земя, страст, раждане, изкуство. Най-важен е червеният – цветът на дяволската стомна, цветът на кръвта.

Виктория Бешлийска: Чак сега, отговаряйки на този въпрос, си давам сметка, че трите основни цвята в романа – жълтото, червеното и зеленото, са и трите основни цвята на бусинската керамика, които я правят толкова отличима. Разбира се, и това си има своето обяснение. Бусинските майстори са били изключително близо до природата и са я претворявали в съдовете си, чрез цветове, форми и художествена окраска (основните изображения върху грънците са слънца, змийчета, листа, житни класове, охлювчета и т.н.). Природата пък е един от основните извори на вдъхновение в книгата. Съответно: жълто като слънцето, самородното червено като земята/глината и зеленото като целия растителен свят – билки, треви, дървета, това са трите основни цвята в книгата.

Теодора Величкова: Героите носят чудни, магични, стари имена – Жара, Боя, Зевна, Велико, Бряян, Зария, Свила и др. Ако се опрем на ономастиката, ще получим ключове към разгадаването на образите и съдбите им. Числата също не са произволно избрани –

стомна с шест отвора например, наречена в романа “дяволска“. Защо точно 1687 година е назована като време на повествованието?

Годината е спомената само веднъж и би могла да остане незабелязана, погълната от страстния сюжет, наситен със събития. Тя вероятно има и историческо основание. Но детективският читателски поглед мигновено пренарежда цифрите и получава паметната 1876 г., за да я свърже с обединяването на силите на народа в името на висша цел. Бусинските жители обаче избират за свое оръжие не ножа и пистолета, а изкуството и словото, с което те буквално прескачат епохи и цивилизации. И това е тяхната по-велика и от изкуството сила, чрез която се спасяват.

Виктория Бешлийска: Дяволската стовна е артефакт, тя наистина притежава шест дръжки с шест отвора. Годината избрах по дедуктивен път. Знаех за свидетелства, че глинени съдове на бусинските майстори са в Топкапъ сарай от края на 17-и век. Започнах да изследвам периода – кои са били владетелите, каква е била цялостната историческа картина в Османската империя и в Европа. Оказа се, че в тази година Сюлейман II е стъпил на престола, сменяйки своя брат Мехмед IV след трийсетгодишно управление. В същото време в битката при Мохач през 1687 османската армия губи от австрийците и тази загуба се сочи като сериозна в психологически аспект – след тази битка избухва бунт сред еничарите, отделно голяма част от турската войска в лицето на секбаните (наемници от Анадола) започнала да се отцепва поради неудовлетворение от заплащането и точно тези войници навлезли в румелийските земи и започнали да грабят. Така, навързвайки нещата, 1687 година ми се стори превратна и в този смисъл подходяща и даваща логична почва на събитията в романа. Друга символика не съм търсила. Идеята беше събитията в сюжета да имат историческа обосновка.

Теодора Величкова: Ако трябва да се даде пол на романа, какъв би бил той – женски или мъжки? Защо? Аз мисля, че романът е женски заради страстта, която блика още от първите редове, и заради раждането като основен мотив. Но той е още по-мъжки заради смелостта да се откажеш от най-свидното, за да го спасиш, и заради мъдростта да градиш мостове, а не да ги рушиш.

Виктория Бешлийска: Бих искала преди всичко да бъде възприеман като „душевен“ роман. Душата няма пол.

Теодора Величкова: Книгата има успех заради уютата, който носи, това твърди авторката в свое интервю. Има една друга магия, която подчинява и опиянява и най-трезвия читател. Коя е тя?

Този роман не се чете, той се преживява. Повествователят те хваща за ръка и ти отваря вратата на „бачията“ (кошарата), в която се ражда Жара, а ти сякаш усещаш родилните мъки на майка ѝ Зевна. После тичаш по зелените поля, влизаш с героите в манастира и в грънчарските им ателиета, ваеш глината заедно с тях. Ти не си дистанциран наблюдател, ти си част от романовото време и пространство. И за това сякаш основна „вина“ има магическият език на текста.

Виктория Бешлийска: Това е любовта във всичките ѝ проявления – между мъж и девойка, между майка и дъщеря, между чичо и племенник, между майстор и чирак, между човек и природа. Тази любов в романа предадох чрез собствената ми любов към словото.

Теодора Величкова: Съдбата като предопределение или като глина е в ръцете на своя носител?

Романът бръкна и разрови точно в представите ми за жребия. Разбирам съдбата като предопределение – всекиму се праща точно толкова, колкото може да понесе. Всеки се ражда с мисия и прави избори, които отвеждат към един и същ изход. Но решението по кой път да изминеш разстоянието от пръстта до пръстта – в предначертана права или в сложен лабиринт - е в нашите ръце. Дали и каква фигура ще изваем от пръстта, зависи от индивидуалната ни енергия и от страха, който изпитваме пред нея. Зевна бяга от анатемата на баба си с надеждата да я обезсили, но въпреки това бива застигната от нея чрез най-драгоценното – рожбата. Накрая е поставена отново там, откъдето тръгва - при слепия баща на Жара, на мястото на зачатие, за да се очертае рамката на живота ѝ.

Виктория Бешлийска: И двете – съдбата е дадената отгоре глина в ръцете ни, точно определена като количество, влажност или ронливост. От нас зависи как ще я пресеем, омесим, изваем, каква форма и цвят ще ѝ предадем, което се отразява върху това, каква ценност ще бъде нашият съд, сиреч живот, за околните.

Теодора Величкова: Имаш ли и други препратки към Свещения библиейски текст освен „В началото бе Словото“? Словото като началото на началата. Като бащина и майчина клетва, словото като любовен шепот, словото като прошка и като молба за

справедливост и помилване. Думата не може да се изтегли обратно, да се заличи. Нейното действие е необратимо.

Виктория Бешлийска: Избрах апокрифен текст, цитат от който сложих като мото на романа. Смятам, че той дава най-добрия код за прочит на романа: „И когато Бог помисли за смъртта, тогава падна сълза от окото на Господа, и тази сълза Бог нарече Слънце.“

Теодора Величкова: Кой са мъдрите слова на Зевна, какво послание носят и с кой мотив от народното творчество се свързват?

Майката Зевна, въпреки болката си в края, казва на Велико: „Велико, нищо не мога да сторя. И ти не можеш да я върнеш... Чуй ме, синко! Докато все още дъхът ѝ е в теб, вай! Всяка стовна и всяка паница да носят частица от нея. Остави болката в сълзите, а в глината влей само любовта. Храмът е в ръцете ти, които държат калта. И Бог е там, чедо. Вай, за да не гасне огънят. Вай, за да светува светът. Вай, за да остане Жара в него.“

Логиката на казаното диктува: Изкуството е вечно, изкуството е любов, следователно любовта остава. Горецитираните думи на лечителката са есенцията на романа, смисълът на заглавието. Изконните поуки, внушавани именно чрез фолклора, за да не губи човекът „чаяние“, казано с езика на романа, са прошепнати и в „Глина“. Не може безрайното Добро, което пръска Зевна по пътя си, лекувайки във време, в което медицината е преди всичко здрава душа и умение да опитомяваш природата, да има край и да бъде победено от Злото. „По-силно от лошото е хубавото!“, както възкликва в романа Жара. Пратениците на султана отнасят само умиращото тяло на дъщеря ѝ, но девойката остава вечно млада. Изпод ваещите ръце на своя любим Велико тя ще пребъде.

Виктория Бешлийска: Мъдростта на Зевна намира най-силното си проявление в прошката към майстора. Тя не се гневи дори за миг, че той е вградил дъщеря ѝ в дяволската стовна, понеже знае, че съдбата на Жара е предопределена още от утробата заради клетвата от баба ѝ. Мъдър е и начинът, по който знаялицата разбира любовта – отвъд нормите и морала, като благословия и сила. Затова според мен в повелята ѝ към Велико в края на романа думите ѝ са най-силни: „Остави болката в сълзите, а в глината влей само любовта. Храмът е в ръцете ти, които държат калта. И Бог е там, чедо. Вай, за да не гасне огънят. Вай, за да светува светът. Вай, за да остане Жара в него.“

Мъдростта на Зевна идва от вярата и занаята ѝ – тя е знаялица, лечителка, баячка. Като такава жената има дарбата да снове между световите и да общува както с хората, така и с митичните самодиви и други дихания (същества). Та, ако търсим мотив от

народното творчество за мъдростта ѝ, то това е магията, познанието на този и тукашния свят и извличането на най-доброто и от двата. Зевна знае кои са силите от отвъдния свят, които управляват този, и може да ги ползва.

Теодора Величкова: Ако трябва романът ти да се огледа в един цитат, кой ще е той? Аз имам фаворит, това са думите на разказвача в осемнадесета глава: *„Дивно е майчиното сърце, което, дори окъпано в най-кървавата болка, намира утеха. От утеха се ражда светът и човекът роден от утеха, а не от любов е. Самата любов е утеха, и утехата също е любов, ама тя е и повече. Утешаваме, когато лекуваме. Лекуваме, за да спасим. Спасяваме, защото обичаме. Обичаме, защото има какво да дадем. Даваме, защото сме дарени с повече живот. Ето какво е утехата – живот в повече.“*

Виктория Бешлийска: Трудно ми е да откъсна едно и да кажа, че то е цялото. Смятам, че едно от предимствата на „Глина“ е това, че в нея няма сентенции в онзи класически смисъл, в който те могат да бъдат извадени от контекста и споделяни като „мъдрости“. Ако искате да споделите нещо хубаво от книгата, вероятно ще трябва да препишете няколко абзаца. Любим мой откъс е описанието на хорото в 13 глава „Колендро“. И все пак, ако трябва да дам едно-две изречения, ето: *„Дивно е майчиното сърце, което, дори окъпано в най-кървавата болка, намира утеха. От утеха се ражда светът и човекът роден от утеха, а не от любов е.“* А вие споделяте ли това мислене – че раждаме, за да се утешим, че ще бъдем продължени на този свят?

Умберто Еко обявява, че в литературознанието трябва да включи категорията „читател“, а Волтер счита, че „Книгите са като кестените – туриш ли ги на жар, стават по-вкусни“. Водена от желанието си да продължи текста, от отказа да оставя романа на Виктория Бешлийска, направих този експеримент и се радвам, че литературата събра двете ни отново. И въпреки че ръката на твореца е движена от Бог и често той сам не знае какво е сътворил, се оказва, че прочитът ми на „Глина“ е доста близък до прочита на самата авторка. Бях успяла да „бръкна в гърнето ѝ“, а по този начин - и тя в моето. Може дори да се каже, че и Виктория влезе в ролята на читател на собствения си текст. А колкото са прочитите на едно произведение, толкова и интерпретациите, които се раждат. Самите гледища не са константни във времето...Едно остава със сигурност – желанието да надникна отново в гърнето „Глина“ и да извадя оттам още смисли, още скрити образи.

Шумен, май 2021 г.